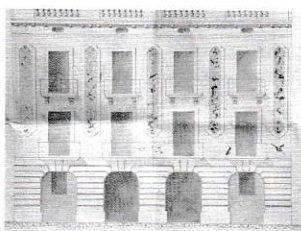

Elena de Ortueta Hilberath

L CARRER I LA CASA

Façana de la casa de Sor D. Miguel Aleu, situada al carrer Granada, 5, Llaurdó, Francisco MO. E: 1:120. 39 x 52 cm. Cartró tinta i aquarel·la. (AHMT)

L'espirit de la Il·lustració es reflectí en un interès per homogeneïtzar l'aspecte extern de la ciutat. L'harmonia de les finestres, balcons i portes emplaçats de manera simètrica no fou casual. En les ordinacions, crides, bans o edictes de policia urbana proclamats per tot el territori espanyol regularen el disseny arquitectònic amb un gust acadèmic. L'urbanisme buscà la ciutat higiènica i amb carrers amplis tirats *a cordel*. Encara no hi havia un interès per controlar la distribució racional i higiènica de l'interior de l'habitatge.

A la ciutat de Tarragona el maig de 1781 es debaté al seu consistori les noves «Ordinacions de Obrero». Ja es va assenyalar la manca d'una normativa concreta aplicada a les obres de nova planta o reforma. Malauradament no hem pogut analitzar el contingut d'aquesta proposta.

A partir de 1840 trobem una àmplia informació referent a l'estat dels habitatges abans de l'entrada en vigor dels criteris del «bon gust». Fonamentalment, es tracta d'obres de transformació d'elements propis de llenguatges d'altres èpoques com els merlots o bé les soleres. Però dintre del gruix de documentació destaquen les sol·licituds de transformacions de les finestres per balcons que regularitzen al mateix temps les seves proporcions i disposició asimètrica.

El *Bando de Policía Urbana aprobado el 22 de Junio de 1838* és el primer document que tenim amb una preocupació real d'un control sobre l'habitatge privat. Copiat, quasi íntegrament, en el *Reglamento jeneral de policia urbana* editat a Tarragona el 1843, tan sols s'hi van actualitzar els preus de les multes. Aquesta disposició romangué vigent fins a la ratificació de les noves ordenances municipals aprovades el 1912. A més, hem de tindre en compte que els edificis públics o representatius eran visats des del 1777 per l'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando.

Fins a quin punt es va complir el ban de 1838 al carrer d'en Granada i al passeig de Sant Antoni?

A partir de la seva publicació trobem un augment progressiu d'expedients de llicències d'obres formats per un plànol i una instància del propietari. Però encara que el capítol II disposà la presentació del *plan terreno*, això no es va fer fins al 1860. Amb la presentació de la planta de l'edifici es pretenia l'aixecament d'habitatges higiènics i ventilats, i com diu el mateix ban:

Siendo la ventilación de los edificios uno de los principales requisitos para salubridad, deberán acompañar los directores de las obras de nueva planta, el dibujo de su pla-terreno (sic) ó del piso principal, para que ecsaminado (sic) atentamente por el Arquitecto del comun pueda dar éste su dictámen al M. I. Ayuntamiento, acerca lo que convendría variar en caso de no hallarse la distribución interior del edificio conforme á las reglas prescritas por el arte. El memorial que, teniendo por objeto solicitar permiso para construir un edificio de nueva planta, no venga acompañado de dicho plan, no podrá ser decretado por el Ayuntamiento.

El carrer encara tenia immundícies provinents d'algunes cases, per això al capítol IX es decretà:

Cualquiera casa cuyo interior se construya ó reedifique, deberá tener un depósito para contener las inmundicias de medio año á lo menos; á cuyo efecto indicará el Director al pie de una de las copias de las fachadas las dimensiones que intente dar á dicho depósito; incurriendo en la pena de veinte y cinco libras, si las espesadas (sic) dimensiones fueron menores que las aprobadas por el Ayuntamiento.

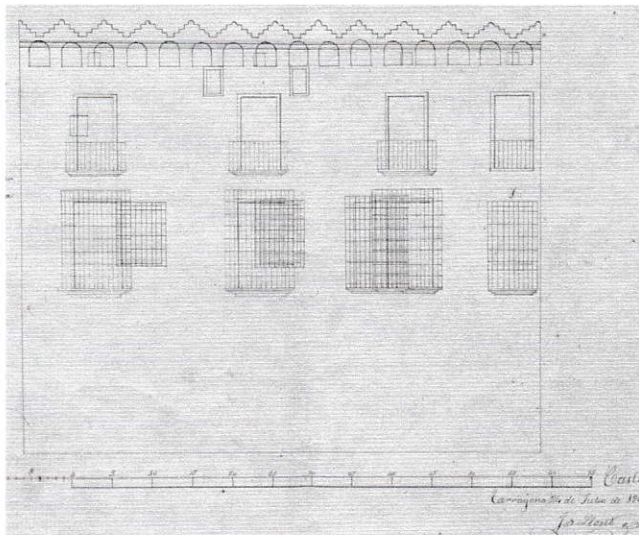
Aspecte que pròpiament no es reflectí en l'expedient de llicència, per això no s'ha pogut constatar la seva aplicació. Un altre problema era el clavegueram i la distribució d'aigües potables. Aquestes obres d'infraestructures no estaven encara regularitzades. No era l'arquitecte qui dissenyava aquestes instal·lacions sinó que cada propietari dema-

nava permís per poder fer una nova connexió, cosa que va generar anys després unes fortes despeses de manteniment.

La decoració de la façana estava normalitzada d'acord amb el capítol VI en una paleta de colors de mostra que llavors es custodiava a l'Ajuntament. Fins i tot es van arribar a presentar plànols aquarellats amb els pigments autoritzats. Un dels habitatges més significatius al carrer d'en Granada fou la de Miquel Aleu, dissenyada pel mestre d'obres F. Llauro el 25 de maig de 1861. La planta baixa de pedra amb porxos, i la part dels pisos decorada simètricament, tant el primer com el segon, i el mur construït amb decoracions que imiten el marbre. Des del punt de vista constructiu, destaquen les golfes o la cambra d'aire. D'altres cases no tenim tanta informació, però els colors més apreciats foren els tons beixos i els roses.

A la ciutat de Tarragona en casos aïllats hi ha una servitud d'aspecte no prevista directament al ban de 1838. És el cas de les construccions adossades a la muralla i, en concret, a la banda del passeig de Sant Antoni. Això és degut a la condició de plaça forta. Era obligada la col·locació de reixes amb finalitat defensiva. A més als llocs estratègics no solament es demanava permís al consistori sinó també al govern militar. La sol·licitud feta el 1862 per Miquel Aleu de reformar la seva casa va assenyalar-li l'«obligación de colocar ventanas del piso inferior las rejas que se indican en el dibujo, y que han de quedar sujeto el tapar en forma todos los vanos sin derecho a indemnización». Segons les llicències d'obres trobem cases amb reixes al passeig de Sant Antoni: Llorenç Folch (F. Rossell i Uget, 21-5-1851), Miquel Aleu (J. Lloret, 24-7-1861, A. Gras 4-6-1862), Rosa i Maria Cisterer (I. Jordà, 10-5-1874), J. Antoni Rossell (M. Tomas Sacall, 30-4-1874), però molt aviat trobem altres solucions, en què s'ha eliminat aquesta servitud d'aspecte, és el cas de: C. Estivill i Nogués (F. Barba i Masip, 12-9-1874), F. de Paula Ribot (F. de Paula Ribot, 12-10-1878), J. Oliva Vidal (F. Barba i Masip, 5-3-1879), J. Socias Calbó (R. Salas i Ricomà 5-1-1884), A. Bernet (R. Minguella Rubio 17-7-1885). Això fou possible per la pèrdua de la categoria de plaça militar.

També es regularitzà, per una banda, l'alçada màxima de la casa i, per una altra, la distribució en alçada de cada pis. La façana es construï d'acord amb la categoria social dels habitants, ja que el principal, el més espaiós, era propi de les cases benestants, mentre que els quarts i entresols eren els habitatges més modestos. També la decoració i contorns de la casa era major al principal que als últims pisos. Aquesta tipologia constructiva es coneix amb el nom d'habitatge

urbà. Però, encara a la ciutat, les famílies nobles construïen cases palau. Una bona mostra és la casa de Joaquim Canals reformada, la seva façana, per l'arquitecte F. Rosell i Uget el 28 d'agost del 1846. També trobem una bona mostra de cases de pisos com els habitatges dibuixats per l'arquitecte F. Barba i Masip per a Pere Oliva, edificat el 8 de juny de 1852, o bé el de Carles Estivill, amb data 12 de setembre de 1874.

A la casa de pisos es respecta el capítol IV, on el consistori regulava l'altura de cada nivell de l'habitatge.

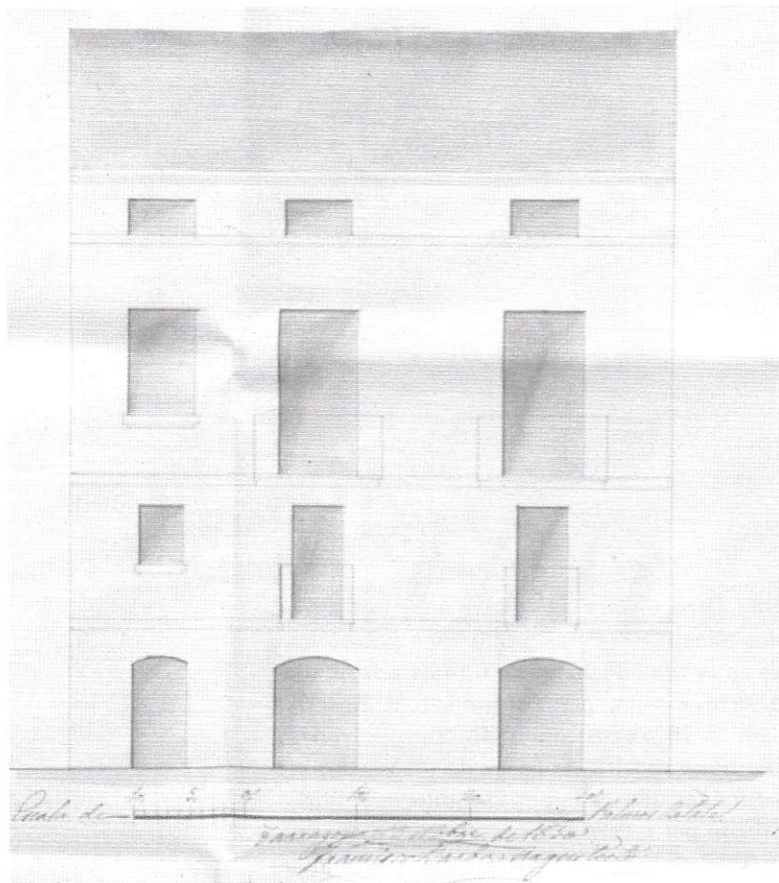
La altura interior y exterior (sic) de los pisos no podrá ser menor, á saber: en los bajos desde el nivel del piso de la calle, con inclusion del espesor del techo que los cubre, 20 palmos [3,90]; de 18 palmos [3,51] en el primer piso, de 17 [3,51] en el segundo y de 16 [3,12] en el tercero, todos con las prevenciones de los bajos. El espacio que ocupe el desvan, en caso que hubiere, deberá ser de 5 palmos [0,97] en la fachada. La casa que no tenga entresuelo podrá tener cuatro piso, cuya altura incluso el grueso del techo no podrá bajar de 14 palmos [2,73].

Però els habitatges podien tindre pis entresòl com la casa de Josep Oliva Vidal, dissenyada per F. Barba i Masip (5-3-1879), en aquest cas l'article vigent era el 13è. Es va assenyalar:

Toda casa que tenga piso entresuelo no podrá tener mas de tres pisos, y la elevacion total del edificio, hasta la parte superior del antepecho, no podrá esceder (sic) de 90 palmos [17,55] contados desde el punto medio de la fachada, si debiese construirse esta en una calle en declive. La multa de veinte y cinco libras y demolicion de lo que se haya escedido (sic) será la pena del que contravenga á este capítulo.

L'altura de l'habitatge i les proporcions dels sortints de les façanes és regulà segons l'amplada del carrer. Es tracta d'una novetat molt important. Pensem que en els manuals d'arquitectura legal editats al segle XIX surt com exemple emblemàtic la relació de la categoria del carrers amb les diferents altures de les cases a la Reial ordre del 10 de juny

Totes les finestres, arcs i acabaments que es marquen amb tinta negra és el que ha de desaparèixer excepte el que es marca amb el núm. 1. El que està dibuixat amb vermell és el que és projecta, Lloret, Josè. 24-7-1861 E: peus castellans. 22,5 x 32 cm. Cartró i tintes. (AHMT)

Façana de la casa de Don Antonio Satorras, al carrer Talavera, Barba i Masip, Francisco. 13-11-1850. E: palmos catalanes. 32 x 44 cm. Cartró tinta. (AHMT)

Jardí de la Casa del Sor Don Joaquin Canals. Carrer d'en Granada i Porta de Sant Antoni, Rossel y Uget, Francisco. 29-5-1852. E: pams catalans. 31,5 x 44 cm. Cartró tinta i aquarel·les. (AHMT)

de 1854, dictada per la ciutat de Madrid. Si més no aquesta última inclou un estudi més detallat de la classificació dels carrers i de la problemàtica en els habitatges amb façanes a dos carrers de diferent categoria. En el carrer d'en Granada, amb una amplada total de ca. 3,50 metres [ca. 17 pams], segons l'article 15 la possible ocupació de la via pública amb balcons va quedar regulada de la següent manera: el pis entresòl podia sortir un màxim de 0,14 m; el pis principal, 0,48; el segon, 0,59; el tercer, 0,24, i el quart, 0,14.

Els recursos naturals com ara la llum eren molt estudiats al segle XIX. Per això no es podia permetre que els balcons dels últims pisos deixessin el pis principal sense llum. Però, és veritat que l'entresòl quedava sense cap mena de llum a causa de l'amplada del balcó del pis principal. A més, no era permès col·locar gelosies que sobresortissin més que un balcó, com es disposà a l'article 16:

Ninguna celosía puesta en balcón ó ventana puede salir de firme de la pared, y en caso de poner miradores con cristales, no podrán salir del vivo de la pared mas de la mitad de la salida ó vuelo permitido á los balcones en sus calles respectivas, bajo pena de tres libras y de tener que arreglar la salida del mirador.

La via pública era d'ús comú, per això no es podia omplir amb *boladas* o arcs o bé miradors ubicats en el balcó de l'habitatge. A la *Novísima Recopilación* impresa el 1805 surt tota la legislació relativa a les *boladas* dictades a l'Estat espanyol. En el cas de Tarragona, per exemple, ja el 1782 trobem una normativa d'enderrocar tots els arcs amb esquerdes o qualsevol signe de ruïna. Molts cops es pensà amb la seguretat ciutadana i amb el perill del foc. En el capítol XXI es decretà:

Pagará 6 libras de multa el dueño de la casa que despues de un mes de la publicacion de este edicto, tenga el caño de su chimenea voladizo sobre la parte exterior (sic) de la fachada del mismo edificio; y por cada mes que tardare en derribarle se le escigrán (sic) de multa 6 libras mas. Caerá en igual pena el que no tape el agujero de una fachada que tenga por objeto dar al humo salida á la calle.

Una altra forma d'ocupació de l'espai comú fou la col·locació indiscriminada de taules de vendes, però a la ciutat preocupava més la pràctica d'alguns oficis, com veiem a l'article 50, que diu:

Ningun cantero podrá labrar piedra en plaza ni calle alguna sin dar aviso por escrito á la Secretaría del Comun, bajo pena de tener que transportar las piedras cuya labra haya de ejecutarse aun al sito que designe la Comision de obras de esta Corporacion.

Com a conclusió hem volgut donar a conèixer la normativa constructiva de la ciutat de Tarragona i com es reflectí en la renovació d'alguns carrers com ara el d'en Granada.

Bibliografia

- ANGUITA CANTERO, R. *Ordenanza y Policía Urbana. Los orígenes de la reglamentación edificatoria en España (1750-1900)*. Granada: Universidad de Granada, 1997.
- ORTUETA HILBERATH, E. de. «La reglamentación de la edificación privada y su repercusión en la construcción: el caso de Tarragona (1843-1911)». A: AAVV: *Actas del Segundo Congreso Nacional de Historia de la Construcción*. Madrid: Instituto Juan de Herrera-Universidad de A Coruña, 1998, p. 357-363.
- SABATÉ, J. *El proyecto de la calle sin nombre*, Barcelona, Fundación Caja de Arquitectos, 1999.

ELENA DE ORTUETA HILBERATH

